

Kudarcba fulladt a rejtélyes zsidómentés

A Nápolytól délre fekvő Altavilla Silentina és a szlovén-magyar határhoz közeli Lenti rejtélyes kapcsolatát Nico Pirozzi nápolyi újságíró és holokauszt-kutató fedezte fel a kétezres évek elején. A két kistelepülést több mint ezer kilométer választja el, harmincegy ember sorsa mégis összeköti. A formálódó, máig lezáratlan történet néhol tragikus és hihetetlen, másutt groteszk és életigenlő. Segít megérteni, milyen alapokból születhetett annak idején Robert Begnini Az Élet szép című filmje.

A Nápolytól száz kilométerre fekvő Altavilla Silentina nevű faluban ötvenegy zsidó lakost regisztráltak a vészkorszak idején – a városka népességéhez képest gyanúsán sokat.

Tizenöt év kutatás után is csak annyi biztos, hogy ők mindannyian magyar zsidók, a Zala megyei Lentiből, akik viszont soha nem éltek Altavilla Silentinában. Tehát hamis papírokról van szó, melyeket valaki embermentés céljából szerzett meg és juttatott el a negyvenes évek elején Magyarországra: az olasz állampolgárságot igazoló papírokkal próbálták védelmet nyújtani a zsidótörvényekkel és a deportálással szemben a lenti zsidóságnak.

Bár a második világháború kitörése és a Duce bukása (vagyis 1938 szeptembere és 1943 júliusa) között a rengeteg zsidóellenes intézkedésre került sor, egyetlen zsidót sem öltek meg Olaszországban, és néhány ritka kivételtől eltekintve nem alkalmaztak fizikai erőszakot sem velük szemben. Ahogy **egy másik olasz történész** írja: az állami iskolákból kitiltották a zsidó tanárokat és tanulókat, elbocsátották őket a hadseregből és a közszolgálatból, korlátozták ingatlanhoz való jogukat, kiutasították azokat, akik az előző húsz évben költöztek Olaszországba, újabb beutazási engedélyt nem adtak ki, megtiltották a vegyes házasságok kötését – Olaszország azonban így is a nyugalom szigete volt Kelet- és Nyugat-Európa zsidósága számára. Sőt, az olasz fasiszta állam igyekezett repatriálni azokat az olaszországi zsidókat, akik a Harmadik Birodalom által megszállt területeken rekedtek, és így a deportálás veszélye fenyegette őket. Éppen ezért Európa-szerte sok helyre érkeztek hamis olasz papírok, amelyek az életet jelentették – egészen Mussolini bukásáig. A lenti zsidók az iratok birtokában nem indultak azonnal útnak, nem léptek a biztonságot jelentő olasz területre, aztán pedig túl késő lett számukra.

Ezt a kisfilmet a 2B Galériában látható Hiányzó láncszemek, halvány nyomok... című kiállításához készítették a Lauder Iskola tanárai és diákjai:

Ki készítette a hamis papírokat? Miért éppen Altavilla Silentina? Miért éppen Lenti? Ezt sem Pirozzinak, sem a kutatási projektbe bekapcsolódó Lauder diákjainak nem sikerült kibogoznia. A [2B Galéria](#) kiállítása feldob néhányat a lehetséges válaszok közül.

Az Altavillához közeli Salerno háborús püspöke, Giovanni Palatucci rengeteg menlevelet hamisított a rászorulóknak. Unokaöccse Fiume (ma Rijeka, Horvátország) rendőrfőnökeként pedig segítette a papírokat célba juttatni. A Pataluccik által megmentett zsidók számáról eltérően számolnak be a források.

De még ha valóban tőlük származnak is az új, magyar helyett olasz születési helyet tartalmazó iratok – vajon hogy kerültek Lentibe? Szállítóként felmerült a második világháború kirobbanása előtt Dél-Olaszországban is edzősködő, majd zsidómentő Kertész Géza neve. Az egyszeres válogatott Kertész a Ferencváros játékosa volt a húszas évek elején, majd 1927-től kezdődően például a szicíliai Catania, a Lazio, az AS Roma felkészülését irányította. Az olasz lapok által a [futball magyar Schindlereként](#) emlegetett Kertészt a nyilasok végezték ki Budapesten 1945-ben. De vásárolhatta a hamis papírokat akár a Lenti gazdasági életében generációk óta jelenlevő Mitzger család is. Kis szatócsboltjuk a XX.század elejére vegyes nagykereskedéssé nőtt, az asszimilálódó Mitzgerek szerepet vállaltak a községi képviselőtestületben, különféle egyesületekben. Az 1935-ben megalakult Lenti TE futballcsapatnak Mitzger Lajos volt az első elnöke és bőkezű

támogatója. B izonyára voltak kereskedelmi-rokoni kapcsolataik a közeli határ túloldalán is. A háború után egyetlen Mitzger sem tért vissza Lentibe.

Fotó: Gerse Dániel

Annyi biztos, hogy a menlevél 31 lenti illetőségű zsidó emberhez meg is érkezett. Náluk volt, amikor 1944 tavaszán be kellett költözniük a zalaegerszegi gettóba. Náluk volt, amikor megérkeztek Auschwitzba. Itt az „eredeti-hamisított” papírok eltűntek, de harmincegyen ott is altavillaiként regisztráltatták magukat, még akkor is, ha az olasz kiugrási kísérlet után ez már mit sem ért. Pirozzi a Yad Vashem Intézetben megtalálta lenti zsidók kartotékjait, ahol születési helyként Altavilla Silentina szerepel. Néhányat később a túlélő rokonok kijavítottak, de a többségnél a dél-olasz kisfalu maradt meg születési helyként. A lenti zsidóság a második világháború előtt is kis közösség volt, saját zsinagógájuk nem lévén Lendvára és Zalaegerszegre jártak át. Az ötvenegy főből végül tizenhárman tértek vissza, majd hamar a kivándorlás mellett döntöttek.

Pirozzi **nyomozása során** 2016-ban felkereste a Zala Megyei Levéltárat is, ahol a történészek elmondták: „az olasz szál az eddigi kutatások során nem került elő, mivel a zalaegerszegi gettóban nem keletkeztek iratok, s az anyakönyvek nem jeleznek kettős állampolgárságot, a névazonosságok most először bukkantak fel. Az innen elhurcolt zsidókat esetleg a szombathelyi csendőrkerület regisztrálhatta, dokumentumaikkal együtt.”

Berta Ági, a Lentiben született és Nápolyban élő pedagógus, író, fordító, újságíró is részt vett a történet szálainak felfejtésében. Ő mesélt az Altavilla Silentinától húsz kilométerre fekvő, 1938-ban létrehozott campagna-i gyűjtőtáborról – ide kerültek az Altavilla Silentinában és a körzetben született, vagy külföldiként ott tartózkodó zsidók. „Ha a Lenti illetőségű magyarok idejében elindulnak a menleveleikkel, ha eléri Altavilla Silentinát, Campagnába kerülnek és megmenekülnek, hiszen innen mindenki hazatért” – mondta Berta Ági.

„Ide főleg az Olaszországban tartózkodó külföldi zsidókat internálták. Többnyire német, osztrák, lengyel, cseh zsidókat, de volt vagy tizenöt magyar is. Az internáltakat két régi kolostorban helyezték el, nagyon közel a faluhoz, egy sűrű és hatalmas erdővel borított, hegyes vidéken. A rabok szabadon kijárhattak a faluba, levelezhettek hozzátartozóikkal, fogadhattak látogatókat is. [...] Három év alatt a több mint 500 ember közül csak egy halt meg, tífuszban. A helyi temetőben temettek el, két rabbi közreműködésével.”

Saját könyvtár és focicsapat tartozott az internált élethez, melynek 1943. szeptember 8-án az olasz klugrási kísérlet vetett véget. Állítólag ahogy a campagnaiak meglátták a tábor felé tartó német különítményt, azonnal értesítették a tábort őrző carabinieriakat. Az olasz csendőrök a hegyoldal felé néző hátsó ablakokon keresztül kimenekítettek a rabokat. „Az internáltakat elszállították egy másik táborba” – állt a lepecsételt felirat a kolostor kapuján, mire a németek odaértek. A hegyekben, erdőkben rejtőztek és hamarosan megkezdődött a szövetségesek partraszállása.

Csak kérdések vannak, és kutatás közben felbukkanó, tovább ágazó történetek. Útközben Altavilla Silentina és Lenti között.

A Hiányzó láncszemek, halvány nyomok... Altavilla Silentina-Lenti című kiállítás május 15 -ig látogatható a Ráday utcai 2B Galériában.

 Ajánlom 139

